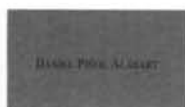

MORT I REMENÇA A L'EDAT MITJANA

G. CARCELLER I BARRABEIG: **La baronia de Queralt al segle XV. Organització del territori i gestió econòmica d'un espai feudal**, *Consell Comarcal de la Conca de Barberà, Montblanc, 1998.*

D. PIÑOL ALABART: **A les portes de la mort: religiositat i ritual funerari al Reus del segle XIV**, *Edicions del Centre de Lectura, Reus, 1998.*

A LES PORTES DE LA MORT
RELIGIOSITAT I RITUAL FUNERARI AL REUS DEL SEGLE XIV

Presentem dues monografies que tenen força punts en comú: ambdues han estat editades com a fruit de tesis de llicenciatura elaborades en el si de l'Àrea d'Histò-

ria Medieval de la Universitat Rovira i Virgili, i ambdues adopten el mètode d'analitzar a escala local fenòmens de tipus social, econòmic i cultural. Alhora, no renuncien a estendre la seva anàlisi a escala global; és a dir, empenen el microscopi per tal de concretar, refermar i matisar la teoria general.

Es tracta de dos temes en plena vigència: perquè la història de les mentalitats –amb la mort com a aspecte privilegiat, sobre el qual s'han publicat altres monografies locals a diversos territoris de la Península– és un corrent d'actualitat en la historiografia dels últims anys, i perquè l'existència o no de remença a la Catalunya Nova és un debat al qual encara no s'ha donat una resposta definitiva.

En l'escrupolós estudi sobre la baronia de Queralt, Carceller n'analitza l'estructuració interna, tant des del punt de vista espacial com organitzatiu. L'objectiu és presentar la senyoria com un ens orgànic a l'interior del qual s'estableixen diferents tipus de relacions; l'autor privilegia aquelles que permeten «l'extracció i la sostracció, per part de la classe hegemònica, de la màxima quantitat possible d'excedent –ja sigui en forma de treball, en producte o en metàl·lic– generat per la classe productora».

Així doncs, a través de les fonts documentals amb què compta –escasses, parcials i no complementades per dades arqueològiques, cosa que limita les possibilitats de l'estadística– examina termes castrals, nuclis de població, camins i estratègies d'aprofitament de l'aigua, i també fonts de renda, formes d'obtenir-la i graus d'exacció. En aquest punt, aborda el problema de l'estatus jurídic de la pagesia de la Catalunya Nova, i pren partit per la tesi de Freedman: tot i que no pot demostrar l'existència de remença, identifica un estadi immediatament anterior en el gran nombre d'exaccions i obligacions que s'imposen als pagesos, i en el fet que sovint es declaren homes propis, solius i afocats. Suggereix, però, la possibilitat que en alguns casos aquest estatus jurídic quasi servil s'apliqués per compensar una situació econòmicament més avantatjosa d'alguns dels tinents –les diferències en les condicions d'accés dels pagesos a la terra, amb la conseqüent fragmentació interna de la pagesia, són àmpliament do-

cumentades per l'autor al llarg de l'estudi–. Carceller reconeix que se li pot retreure el fet d'haver accentuat els aspectes exactors dels feudals; ara bé, no es tracta tant d'un enfocament tendencios com de la necessitat de mostrar la lògica d'aquestes exaccions, d'estudiar de quina manera els senyors les gestionaven, avaluar fins on estaven al servei de l'explotació i fins on responien a una voluntat d'exhibició del poder.

Per la seva banda, Piñol pren com a objecte d'estudi la mort a Reus el segle XIV; la mort constitueix una plataforma privilegiada per a l'estudi de la religiositat, la mentalitat, la vida quotidiana i l'estratificació d'una època. En darrer terme, observant la multiplicació de motius literaris i artístics del macabre en la Baixa Edat Mitjana, constatem un amor desenfrenat a la vida; és per això que ha estat tractat amb certa freqüència per la historiografia: més enllà dels textos francesos, ja clàssics, darrerament han sorgit a la Península diversos estudis en aquest sentit.

A partir de l'anàlisi de testaments i dels textos morals i doctrinals més representatius de l'època, ens ofereix una àmplia descripció dels passos i els rituals que envolten la mort baixmedieval, de com evoluciona el concepte que se'n té, i de com es genera una litúrgia pròpia de la mort. Són especialment interessants les cerimònies que, des del món dels vius, pretenen ajudar el difunt a tenir un bon trànsit en el més enllà: les pregàries, les misses de difunts i, sobretot, l'ofrena de pans rituals.

Tots aquests aspectes els situa sempre dins del context de la nova religiositat de la Baixa Edat Mitjana, amb la substitució d'advocacions i la mercantilització dels afers vitals i espirituals en correlació amb les noves modalitats econòmiques. En el fenomen de la mort, aquesta transformació és innegable des del moment que hom accepta que els pecats es compten, se sumen i també es poden restar gràcies a les almoines, a les pregàries pròpies i alienes. Així doncs, la mort influeix sobre la vida, perquè cal viure d'una manera que permeti superar l'examen final; la predicació dels monjos mendicants –la importància dels quals, en la Baixa Edat Mitjana, deixa ben clara Piñol– s'encarrega de recordar-ho periòdicament.

Piñol adopta generalment el punt de vista del moribund: declara de bon començament que li interessin els moments previs, aquells en què es produeix la reflexió, aquells en què hom fa balanç de la seva vida terrena i prepara la del més enllà mitjançant el testament. Malgrat tot, creiem que l'acurada anàlisi que fa dels rituals funeraris necessita ser completada amb algunes consideracions al voltant de la visió que tenen els altres sobre el mort, les creen-

ces sobre les ànimes; en una societat d'estructura marcadament familiar –com és la catalana baixmedieval–, els avantpassats difunts tenen un paper molt important.

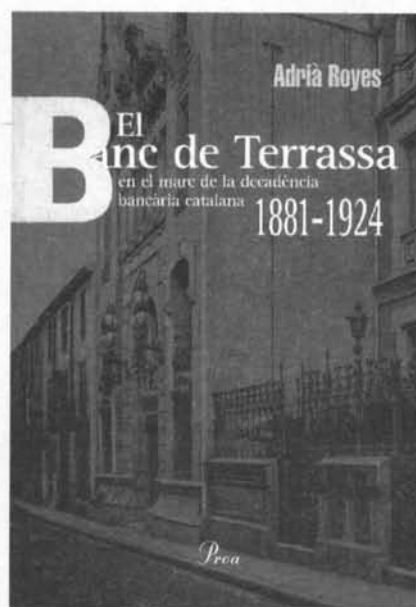
Totes dues monografies són valuoses aportacions a la història del feudalisme i a la de les mentalitats. Ara bé, constitueixen una primera elaboració de resultats de la recerca, i per això els autors prometen aprofundir més en les respectives línies

d'investigació, obtenir més dades i oferir noves conclusions. Ambdós han de fer encara importants contribucions a la millor comprensió, a escala global, dels fenòmens en els quals han centrat la seva atenció.

Montserrat Flores

LA BANCA A CATALUNYA DES D'UN CAS ESPECÍFIC

A. ROYES: **El Banc de Terrassa en el marc de la decadència bancària catalana. 1881-1924**, Editorial Proa, Barcelona, 1999.

L'estudi del sector financer d'una economia pot proporcionar a l'investigador valuosos elements d'anàlisi, però alhora és un dels factors més esquius en el moment de tractar-lo amb rigor acadèmic. Les escasses fonts disponibles, les precaucions que manifesten les institucions que encara existeixen per fer un cop d'ull al seu passat, la desaparició d'entitats que van ser molt significatives en determinats períodes, a més de la dificultat de percebre el tema en si mateix, generalment són elements que desanimen a l'hora d'acabar una investigació centrada en aquests aspectes.

El llibre d'Adrià Royes recull la història del Banc de Terrassa superant els obstacles esmentats i ofereix al lector no tan sols una

història acurada de les quatre dècades d'existència del banc, sinó també un elaborat marc de referència històric i econòmic de la ciutat. Producte del seu treball de recerca en el curs de doctorat en Història Econòmica (que ofereixen conjuntament la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Barcelona), el text té un doble interès. D'una banda reflecteix l'experiència d'un banc local en una de les principals ciutats industrials de Catalunya en el període de referència; d'altra banda, la seva fallida coincideix amb la suspensió de pagaments del Banc de Barcelona i amb la forta sotragada que va patir el sistema bancari català l'any 1920.

La història del Banc de Terrassa és una història tancada, amb final. Fundat el 1881 per industrials i terratinents locals estimulats per la pròspera economia de la ciutat, va entrar en crisi a finals de 1920 i va concretar la liquidació el 1924, encara que aquests darrers anys només van significar una prolongació de l'agonia: L'economia terrassenca a finals del segle passat tenia un caràcter marcadament industrial amb un pes important de la indústria de la llana. En els períodes anteriors a 1880 n'hi va haver prou amb les diverses formes d'autofinançament o finançament particular per al desenvolupament industrial de la zona. No obstant, acompanyant el desenvolupament industrial va anar sorgint la necessitat de dotar-se d'una banca local. Així, la fundació del Banc de Terrassa no va ser conseqüència de l'anomenada «febre d'or». El desenvolupament assolit per la indústria local i les possibilitats que oferia el negoci bancari a la zona (que no tan sols incloïa la ciutat de Terrassa sinó també algunes poblacions de l'entorn) van ser els pilars en què recolzava.

El període de vida del banc se situa en un període de decadència bancària a Catalunya. La dificultat que va palesar la banca catalana per competir amb els grans bancs nacionals que es van crear i expandir durant les primeres dècades del segle XX i amb la banca estrangera que també va prendre posicions en aquells anys, va fer que els anys vint s'acabessin amb la desaparició d'institucions gairebé centenàries com el Banc de Barcelona, d'altres amb menys tradició però aparentment sòlides com era el cas del banc de Terrassa, l'avortament de projectes amb un marcat caràcter polític com el del Banc de Catalunya el 1931 i, finalment, amb nombroses absorcions i desaparicions d'entitats petites (i no tan petites). A mitjan segle XX amb prou feines quedaven alguns testimonis del que havia estat un segle de vida de les finances catalanes.

El llibre d'Adrià Royes analitza l'evolució del Banc de Terrassa seguint-ne la seqüència històrica però amb un fil conductor que travessa les tres parts en què es divideix el seu estudi i que respon a la preocupació per explicar per què aquestes experiències van tenir la fi que van tenir.

En una primera etapa, que abasta des del moment de la fundació fins al 1913, l'autor analitza l'estructura econòmica de Terrassa en contraposició amb la de Sabadell. A la primera ciutat hi havia grans fàbriques mentre que Sabadell es caracteritzava per una munió de petites empreses. Les característiques de les dues ciutats reflectien també les dels seus bancs. Mentre que el de Sabadell va ser, inicialment, un banc amb més implicació en el desenvolupament industrial, el de Terrassa va treballar durant les dues primeres dècades de la seva existència com a banca comercial.